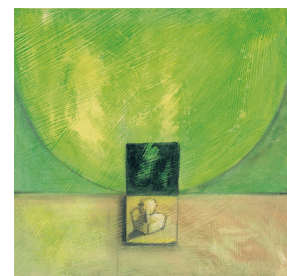

Het opvoedingsproject in beeld

Leren/Vormingsmethodieken

Don Bosco Vorming & Animatie

In dit onderdeel kiezen we voor een meer 'vormend' model. We bieden een aantal mogelijkheden om meer thematisch te werken rond de opvoedingsdoelen van het opvoedingsproject die in het werk gesymboliseerd zijn. Het kunstwerk is hier eerder aanleiding dan focus zijn van het leerproces.

samen
DON BOSCO
zijn plaats
geven

Bij wijze van inleiding

In 2001 verscheen de huidige versie van het salesiaanse opvoedingsproject 'In dialoog met Don Bosco'. Sindsdien heeft Don Bosco Vorming & Animatie in zijn huidige en vorige vorm al heel wat initiatieven genomen om de implementatie van deze nieuwe visietekst te ondersteunen. De 'gangmakers' zijn een begrip geworden in de salesiaanse wereld en het ABC-boekje vond zijn weg naar alle personeelsleden van de scholen en de werken.

Er kwam echter de vraag van de gangmakers naar meer visuele impulsen voor het implementatieproces. Bij de organisaties waar de kennismaking met het project vlot verlopen was, groeide ook de vraag naar meer verdieping en integratie van het gedachtegoed dat erin verwoord is.

Om aan deze noden tegemoet te komen werd binnen onze dienst een project opgestart om een nieuwe impuls voor het opvoedingsproject te ontwikkelen. Zo groeide het idee om een soort 'meditatiedoek' te ontwerpen rond het opvoedingsproject naar analogie met de hongerdoeken die in catechese en liturgie hun plaats gekregen hebben.

We gingen ervan uit dat zo'n meditatiedoek weer nieuwe en creatieve wegen zou openen om rond het opvoedingsproject te werken en de inhoud ervan op een meer diepgaande wijze te integreren.

Gaandeweg zijn we ons concept concreet gaan invullen. Als basis hadden we een werk nodig van iemand die het opvoedingsproject voor ons wou 'vertalen' naar het visuele.

Daarnaast was het zoeken naar een mooie en haalbare (lees betaalbare) reproductie en uitvergroting van het kunstwerk. We kozen uiteindelijk voor een eigentijdse vormgeving in verschillende uitvoeringen.

Om het kunstwerk voor ons te ontwerpen zijn we gaan aankloppen bij kunstenaar Koen Lemmens. Over hem en de manier waarop hij deze opdracht uitgewerkt heeft vind je meer in het volgende hoofdstukje van deze brochure. Je vindt er ook een eerste beschrijving van het doek en zijn verschillende componenten.

De rest van deze brochure bestaat uit een reeks suggesties om met dit doek aan de slag te gaan, van een heel persoonlijke meditatie, een uitwisseling in groep, een creatieve verwerking tot een vierend samenzijn.

Elk medium heeft zijn mogelijkheden en beperkingen. Dit medium hebben we heel bewust gekozen om het vaak verwaarloosde terrein van symboliek en beeld te kunnen betreden. We richten dus ons met dit doek tot ieder die zich wil laten uitdagen om via een 'beeldtaal' stil te staan bij de salesiaanse spiritualiteit en opvoedingsvisie.

Don Bosco Vorming & Animatie wil ieder die dit wenst bijstaan en ondersteunen bij het vertalingsproces naar de eigen organisatie.

We hopen dat we met dit initiatief een nieuwe dimensie toevoegen aan de rijke schakering van mogelijkheden om zich te herbronnen en zich te laten inspireren door de salesiaanse spirit. Dit doek moge op vele plaatsen een herkenbaar teken hiervan worden.

De kunstenaar Koen Lemmens

Selectieve biografie

Ik werd geboren te Lommel op 11 november 1963. Als jongere volgde ik de richting elektro-mechanica aan de technische school van Lommel. Op woensdag en zaterdag trok ik naar de kunstacademie in Dommelhof te Neerpelt.

Nadien studeerde ik verder aan het Hoger Provinciaal Instituut Departement Beeldende Kunsten. In 1988 studeerde ik af als meester in de Monumentale Kunsten, op het atelier van docent Jos Jans.

Door mijn werk voor de congregatie van de Paters van het Allerheiligste Sacrament zijn mijn eerste individuele tentoonstellingen steeds sterk doordrongen geweest van het abstract weergeven van de confrontatie met dat Sacrament in de aanbidding.

Sindsdien kies ik zelf thema's die ik omzet in een tentoonstellingcyclus. Zo'n cyclus kan meerdere jaren de inhouden van mijn werk en tentoonstellingen bepalen. Vandaar tentoonstellingen met namen als, 'Dominica Ressurrectionis' (paasgebeuren), 'Mons', (goede vrijdag), 'Alta Ara' (witte donderdag) of 'Dominica pentecostes' (Pinksteren), op dit moment werk ik aan beeldvorming rond 'Cor': het Heilig Hart van Christus.

Daarnaast ben ik werkzaam in de stedelijke bibliotheek van Lommel en als freelance tekennaar voor uitgeverij Pelckmans en de Guimardstraat, waar ik de uitgaven van Leeftocht visueel verzorg.

Tenslotte woon ik als conciërge op het domein van het vakantiehuis voor kansarme kinderen, Akindo te Lommel.

Ik als kunstenaar

Als kunstenaar zie ik mezelf als een go-between tussen religie vandaag en zijn beeldtaal. Ergens traditioneel en toch ook abstract spiritueel. Ik zoek naar beeldtaal die er al is maar verloren gegaan is in het deemsteren van het Godsgeloof. Ik zoek zelf taal om mijn eigen geloven te vertalen in beelden die voor mij de 'diepere aanwezigheid' zichtbaar maakt. In de frase van Thérèse van Lisieux: 'We hebben zichtbare dingen nodig om tot het onzichtbare door te dringen', kan ik dit alles terug vinden. Als je me zou vragen of religieuze kunst nodig is zou ik geen antwoord kunnen geven. Maar aan de andere kant heb ik gemerkt dat ik gedurende de tijd dat ik een kerk decoreerde en nog vaker transformeerde, dat de gemeenschap zich er door rijker voelde worden. Het was een heel groeiproces dat zowel voor mij in mijn artistiek groeien veel inpakt gehad heeft, als voor de gemeenschap die schijnbaar toch nood aan beelden had, langzaam groeide in mijn beeldtaal en zijn diepere achtergronden. Dit alles, en dat is ook belangrijk, dit alles zonder in de zoetzemerige beeldtaal te vervallen die ook nog vandaag te vaak in kerkelijke middens gebruikt wordt.

Als mijn geloven vandaag wat meer vragen oproept, voel ik dit evenzeer in mijn zoeken, en dat frustreert, maakt me dubbel zoekende...

Technisch

Ik maak gebruik van een omgekeerde frescotechniek waar de opgezette verf met water er afgenomen en in de ruw opgezette onderlaag (Gesso en gips) gewreven wordt. Later vervolledig ik het beeld met Contékrijt (ik ben eigenlijk een tekenaar).

Het proces

Ik ben eigenlijk een 'luie' kunstenaar als het op 'beelden' aankomt. Maar uiteindelijk ben ik in mijn hoofd non-stop bezig. Het schilderij is eigenlijk al gemaakt voor dat het op zijn 'drager' terecht komt. Het is als een negatief in een fototoestel. Eenmaal de foto gemaakt, moet je ze alleen maar laten ontwikkelen om het beeld zichtbaar te maken. Ik heb uiteindelijk ook geen speciale werkwijze, soms ben ik zelf verwonderd dat er net dat beeld ontstaat.

Schilderen is iets zeer intuïtief voor mij. Het ontstaat van uit mij bezig zijn en vooral vanuit mijn rondkijken, verzamelen van beelden en boeken, vanuit mijn gehele entourage. Ook een speciaal atelier heb ik niet nodig, het belemmert me zelfs. Een klein hoekje aan tafel is genoeg. Ik werk ook niet constant maar eerder met vlagen van extreme creativiteit, die kunnen afwisselen met periodes van niets doen. Pas op de uiteindelijk tentoonstelling of tijdens het vergelijkend kijken kom ik zelf in confrontatie met mijn eigen werk en komt het waardevolle, of minder waardevolle naar boven. Soms laat ik werken alsnog verdwijnen.

Het tot stand komen van dit werk

De wijze waarop ik het salesiaanse opvoedingsproject heb vormgegeven en de beeldvorming zoals die er nu uitziet was niet mijn eerste gedachte. Doorheen de informatie die ik gekregen en verzameld had rond dit opvoedingsproject en rond Don Bosco zelf, zag het er voor mij eerder naar uit dat ik vanuit het portret van Don Bosco zou gaan werken. Doorheen het speurwerk naar afbeeldingen van Don Bosco viel mij echter zijn priesterbaret op en ben ik van het idee om vanuit een portret te werken afgestapt. Mijn voorstudies kregen meer en meer in hun vormgeving de baret als rode draad. Van daaruit ben ik me meer gaan richten op de vier opvoedingsdoelen die in het opvoedingsproject naar voren springen. Dit alles ben ik gaan vermengen met mijn eigen beeldtaal en zo uiteindelijk tot verschillende weergaven gekomen waaruit de opdrachtgevers er één hebben gekozen.

Vooraf kende ik het opvoedingproject van Don Bosco niet echt. De zusters hier in Lommel hadden mij al eens een kopie van de nieuwste uitgave gegeven. In die tijd was ik echter bezig met een illustratie voor het opvoedingsproject een andere congregatie (de Zusters van het Heilig Hart van Maria te Berlaar) en was ik eerder opzoek naar randinformatie om voor hen tot een beeld te komen. Dit is dan op omgekeerde wijze ook weer inspirerend geweest om tot deze vormgeving te komen.

Beelden vormen voor een grote groep is niet gemakkelijk, daar iedereen een eigen beeld van het onderwerp heeft. Don Bosco zei mij ook eerst niet zo heel veel. Ik kende hem van

zijn jeugdwerking en de moni's hier op Akindo waar ik werkzaam ben. Maar doorheen dit creatief proces heb ik (een klein) deel van hem leren kennen. Voor mij geeft dit werk een beeld van wat deze man met zijn bezieling voor de jeugd en hun opvoeding wil vertellen. Voor jullie is het een beeld dat openstaat tot interpretatie en zingeving, eigen aan de wereld van de salesianen.

Beschrijving van het kunstwerk

De structuur

Wie het kunstwerk bekijkt ziet dat het in te delen is in 4 segmenten. Elk segment vormt een balk die verdeeld wordt door 2 horizontale lijnen. Zo worden onmiddellijk al enkele belangrijke dimensies van het opvoedingsproject gevisualiseerd:

- De structuur als kader waarbinnen opvoeder en jongere zich bewegen
- De horizontale en verticale dimensie van het bestaan

Het bovenste vlak van elke balk is open gelaten. Ook hier weer een suggestie dat wat afgebeeld wordt en hoe we dat invullen ook telkens weer overstegen wordt. Het is de vrije ruimte om de aanpak van Don Bosco op onze eigen manier in te vullen. Het is het besef dat hier geen pasklaar model of op te leggen systeem voor bestaat. Het is aan ons om dit telkens weer op ons eigen leven te leggen en te vertalen. Het laatste woord is daarbij nooit en door niemand gesproken.

De onderste vlakken van de 4 balken bevatten in eerste instantie een symbolische verwijzing naar de 4 opvoedingsdoelen: vrijheid, verantwoordelijkheid, verbondenheid en zingeving. Tegelijk kan men in elk symbool een reeks linken leggen met de andere delen van het opvoedingsproject bijvoorbeeld de stijlkenmerken: communicatieve, assisterende en evangelische stijl.

Het 'Priesterhoedje'

In elke balk vind je bovenaan het 'priesterhoedje' terug. Dit staat symbool voor de persoon van Don Bosco als immer terugkerende referentiefiguur en bron van inspiratie. Rond elk hoedje is een lichter vlak, een soort ruimte waarin de figuur van Don Bosco voor ons oplicht. Deze lichtvlekken overschrijden ook de verticale lijnen. Een suggestie dat Don Bosco als persoon ook altijd onze kaders, interpretatie en vormgeving overstijgt. Don Bosco volgen blijft altijd een nieuwe uitdaging. Het hoedje heeft ook iets speels, het wordt telkens anders gedraaid en belicht. Als een hoedje gegrepen door een windvlaag dat danst door de lucht. Heel wezenlijk in de salesiaanse spiritualiteit is de speelse, animerende dimensie. Deze spirit wil nooit een ernstig harnas zijn maar ruimte laten voor humor, genieten en spelen. Ze spreekt tot het kind in elk van ons.

De eerste balk: de open deur, de vrijheid

Het opvoeden tot vrijheid gebeurt niet in het wilde weg maar binnen de omkaderende structuur. Met voldoende houvast kan jongere zich wagen in het leven en vrije keuzes maken. Hij moet daarbij gaandeweg ontdekken wat echt vrij zijn betekent en hoe hij zich kan losmaken van eenzijdigheid, angst en vervreemding.

Het vlak in de deur is wit gelaten. De weg die de jongere kan gaan wordt niet uitgetekend of ingevuld. Het is het vlak van ruimte geven om te groeien en te leren. Ook met vallen en opstaan. Vanuit dit perspectief staat de open deur voor het telkens weer kansen geven en het geduldig mee op weg gaan.

Het is ook een deur die van binnenuit geopend wordt en ook enkel van binnenuit geopend kan worden. Geen deur waar je tegenaan moet duwen want hoe harder je duwt om ze open te krijgen, hoe meer ze gesloten is en blijft. Enkel de jongere zelf kan deze deur open zetten. Opvoeden is uitnodigen om die deur te openen en de veiligheid en het vertrouwen geven om dat te doen.

Voor de jongere staat dit symbool dus voor het fundamenteel in dit bestaan aanvaard worden met wat en wie men is en tegelijkertijd voor de uitdaging om op een persoonlijke en creatieve manier aan dit bestaan vorm te geven.

Voor de opvoeder is de open deur de uitdaging om bij de jongeren in hun zoektocht aanwezig te zijn. Je deur open zetten en beschikbaar zijn, geen drempels die de toegang bemoeilijken.

Als we naar Don Bosco kijken vinden we die laagdrempeligheid zeker terug. De oratorio's waren een open aanbod voor jongeren, een open deur in een voor hen weinig herbergzame wereld. Keer op keer nodigt Don Bosco jongeren uit: Wie ben je? Kom eens kijken? Wil je iets leren? Wil je mijn medewerker worden? Wil jij je met mijn beweging en met God verbinden? ... Altijd krijgt de jongere de kans om zelf de stap te zetten. Altijd krijgt hij de garantie dat hij hoe dan ook welkom is en blijft.

De tweede balk: de staf, de verantwoordelijkheid

Een sterk bijbels symbool, de herdersstaf. Elke mens die verantwoordelijkheid neemt, pakt de staf op en gaat op pad, die hoedt wie en wat hem is toevertrouwd, die gaat voorop om de weg te banen en geeft leiding waar nodig. Maar evenzeer laat hij het vertrouwde pad los om op te zoeken naar dat ene dat verloren is. Veel meer dan een beperken van de persoonlijke vrijheid, kan de verantwoordelijkheid deze vrijheid verruimen en verdiepen. Want in verantwoordelijkheid wordt men zelf meer persoon, ontplooit men zijn uniek levensproject en brengt men zo de werkelijkheid tot zijn recht.

Jongeren opvoeden tot verantwoordelijkheid is hen die staf gaandeweg aanreiken. Ook hier weer niet zonder zorg en omkadering.

De staf staat geplant voor een gesloten deur. Symbool dat het eerste luik met de open deur, de hartelijkheid aanvult en in evenwicht houdt. Symbool voor de redelijkheid. Jongeren hebben naast het hartelijke warme klimaat ook structuur en grenzen nodig om tot gelukkige volwassenen uit te groeien. Ook van een 'nee' kan een grote opvoedende kracht en een appèl naar jongeren uitgaan. Enkel wie zich kan bewegen tussen het ja van de hartelijkheden de nee van de redelijkheid kan de herdersstaf ter hand nemen en op weg gaan.

Visueel is de staf heel wat groter dan de deur. Het gaat hier immers om een eigentijdse

vertaling van het opvoedingsproject. Waar vrijheid in de top 10 van waarden vlot in de kopgroep eindigt, is dat met verantwoordelijkheid veel minder het geval. Waar' vrij' heel vaak als vrijblijvend ingevuld wordt, hoort men niet zo graag het appèl van de herdersstaf. Anders dan in de eerste (en derde) balk wordt het horizontale vlak ook doorkruist door de verticaliteit van de staf. De staf opnemen is zich op zijn beurt inschakelen, opnemen wat men van anderen ontvangen heeft. Het is ook het appèl van God om zijn land met zijn veiligheden en zekerheden achter te laten, om de weg van God te volgen. Vanuit het heel fundamentele 'aanvaard worden' in het bestaan dat uitgedrukt wordt in het eersteliek kan men groeien tot de uitdaging van de verantwoordelijkheid in het tweede luik. Nergens nadert het symbool zo dicht de figuur van Don Bosco. Vooral hierin is hij een inspiratiebron en voorbeeld van een mens die alles achterliet en de staf opnam.

De derde balk: de ronde tafel, de verbondenheid

De tafel, symbool van het leven dat we met elkaar kunnen delen. Aan die tafel breken en delen we onszelf. Aan die tafel zitten we als gelijken. Aan die tafel wordt geruzied en gehuild maar ook warme verbondenheid gevierd.

De eerste ruimte waarin je als mens verbondenheid kan ontvangen en geven, is het gezin. Soms is dit een 'gekwetste' ruimte maar hoe dan ook draag je als mens die existentiële verbondenheid met je ouders mee en kleurt ze je levensproject. In het opvoedingsproces is het belangrijk deze contextuele dimensie te erkennen en ze een plaats te geven.

Jongeren opvoeden tot verbondenheid is hen een plaatsje aan de tafel van verbondenheid gunnen. Wat hen niet gegeven en gegund wordt kan nooit wortel schieten in hun leven. In het ervaren van verbondenheid, van geschonken vertrouwen en veelkleurige bevestiging leren jongeren zich aan anderen toe te vertrouwen en anderen hun vertrouwen te schenken. Ze leren op hun beurt zichzelf te breken en te delen.

Opvoeden in teamverband gebeurt ook aan die tafel waar ieder zijn plek gegund wordt en men breekt en deelt in vreugde en pijn. Ook Don Bosco ging niet alleen op weg, hij verzamelde mensen rond zich die zich met elkaar en in dezelfde bezieling wilden verbinden. Zijn droom was geen persoonlijke droom maar een erfenis voor velen.

Boven de tafel opnieuw een lichtvlak. De tafel is de plaats waar tussen mensen wondere dingen gebeuren. Het is pas aan tafel, in het breken van het brood dat voor de Emmaüsgangers het herkennen van Jezus een 'ervaring' en een 'ontmoeting' werd. Een bevestiging van het woord dat onderweg tot hen gesproken werd. Het is pas in verbondenheid dat de salesiaanse inspiratie een levende werkelijkheid wordt, voor mij een naam en een gezicht krijgt.

De vierde balk: het kruis, de zingeving

Het kruis wordt hier niet afgebeeld in de ons meest vertrouwde vorm. Het is het Tau-kruis uit de franciscaanse traditie. Net als de staf doorkruist dit symbool de horizontale vlakken. Het is de tweede dimensie vanwaar er een sterk appèl uitgaat.

Dat het hier niet zomaar als kruis herkenbaar is, draagt een dubbele boodschap in zich. Heel het domein van zingeving en religie is voor ons niet meer vanzelfsprekend. Er over spreken en nadenken is al moeilijk, laat staan er persoonlijk in gaan staan en er zich toe bekennen. Het is een verholde werkelijkheid geworden en een 'lastig' domein om te

betreden. Jongeren opvoeden tot zingeving wordt heel taaie materie waar men vaak niet meer weet welke weg te volgen.

Tegelijkertijd gaat van dit niet zomaar herkenbare kruis een oproep uit om verder te kijken dan het evidente. God is misschien in veel meer aanwezig dan we denken. We herkennen Hem niet zomaar. Pas als we op een andere manier kijken, een andere 'leessleutel' hanteren zien we dat zijn kruis ondanks alles in het midden geplant staat. Het is tegelijk een oproep om ongebaande wegen te durven gaan om dit kruis opnieuw ter sprake te brengen.

Ook in de gesloten deur onder het kruis kan je een dubbele boodschap herkennen. Dit is een land dat velen niet meer betreden, dit is een deur die niet vanzelf open staat. Vraag is of dat ooit wel zo geweest is. Moet niet elke mens uiteindelijk zelf voor die deur gaan staan en het al dan niet wagen ze binnen te gaan? Zal het zich toevertrouwen aan wat ons overstijgt niet altijd een zeer onvanzelfsprekende sprong zijn? Geloven heeft iets zeer weerbarstig en blijft dat ook behouden. Deze deur is dicht. Het mysterie moet ook mysterie kunnen blijven.

Toch is deze balk, dit vierde luik niet weg te denken. Het is het sluitstuk dat het geheel in evenwicht en harmonie brengt. Al het andere krijgt zijn betekenis en finaliteit in het perspectief van dit vierde luik. Het fundamenteel aanvaard worden in het bestaan, het appèl om de staf op te nemen en op weg te gaan, de wondere kracht van de verbondenheid, het blijft allemaal leeg als het nergens in geworteld is en nergens zijn voltooiing vindt. Als we jongeren hiervan afsluiten, nemen we de hoop weg uit hun bestaan en is er geen reden meer om zichzelf te breken en te geven in verbondenheid.

Voor Don Bosco was opvoeden, per definitie opvoeden tot geloof en zingeving. De manier waarop hij dit kaderde en vertaalde is ons vreemd geworden maar was zijn keuze niet fundamenteel de enig mogelijke keuze? Aan ons de uitdaging om dit opnieuw te kaderen en te vertalen.

Kleuren

De kleuren die voor dit werk gebruikt werden zijn warme kleuren, aarde-kleuren. Het zegt iets over de manier waarop we dit opvoedingsproject willen beleven. Niet als een koel afstandelijke principiële verklaring maar als een doorleefde warme werkelijkheid. Niet ergens zwevend in het domein van de idealen maar ingebed in de aardse dagelijkse realiteit. We moeten het opvoedingsproject ook niet als een 'vreemd' lichaam opleggen maar herkennen het in wat we zijn en doen als ons eigen vlees en bloed.

De achtergrond aangebracht met de 'frescotechniek' heeft iets ruw, doorgroefd en verweerd. Het lijkt wel een handpalm getekend door het leven en het werken. Het zou de hand van Don Bosco kunnen zijn, maar ook de hand van de velen die in zijn spoor zijn getreden en met hun leven en inzet deze achtergrond geborsteld hebben.

De intensiteit van de kleuren wordt sterker van links naar rechts wat harmonieert met de inhoudelijke opbouw. Elke nieuwe balk integreert de betekenis van de vorige.

Het spel met lichtere en donkere vlakken legt accenten en creëert ruimte. Het roept ook het onzegbare op.

De kleur van de hoedjes is anders dan de andere donkere tinten op het doek, niet bruin maar veeleer zwart en grijs van tint. Het symboliseert het 'eigenzinnige' van het salesiaanse en van Don Bosco. Velen voeden op en velen doen het ook goed! Wat hier uitgedrukt wordt kan voor velen herkenbaar zijn. Maar toch wordt hier een eigen accent gelegd en een eigen inspiratiebron aangeboden. Wij voeden op in 'dialog' met Don Bosco. Hij is en blijft als referentiefiguur voor ons in alles aanwezig.

Mogelijke werkvormen

Inleiding

Met een 'beeld' werken schept heel eigen mogelijkheden maar vraagt om een specifieke aanpak. Een kunstwerk bekijken is niet zomaar een spontaan proces maar in grote mate een leerproces. Zoals horen niet hetzelfde is als 'luisteren', is zien niet hetzelfde als 'kijken'. Beelden hebben een heel eigen kracht maar het vraagt om een bepaalde ingesteldheid, ruimte, tijd en stilte om het beeld te laten spreken.

Het is dus zeker geen overbodige luxe om zich vooraf goed voor te bereiden op het werken met dit beeldmateriaal. In principe kan je met alle soorten groepen en individuen (van kind tot volwassene) aan de slag gaan. Toch is het goed te beseffen dat er bij sommigen behoorlijk wat weerstand kan leven om in dit proces van 'leren kijken' mee te gaan.

Hoewel men onze cultuur vaak een beeldcultuur noemt, is het geen cultuur van 'ontvankelijk kijken' en nog minder een 'symboolgevoelige' cultuur.

Het kijken naar een beeld en het laten spreken vraagt om stilte. Uit die stilte en het 'aangesproken worden' wordt bij de toeschouwer een spreken geboren. Het in gesprek gaan met elkaar vanuit dit aangesproken worden vraagt dan weer een klimaat van veiligheid en vertrouwen.

Het scheppen van een klimaat om zoveel mogelijk van deze weerstanden te ondervangen is dus de eerste opdracht van de begeleider. We geven hiervoor concrete tips bij de verwerkingsmogelijkheden.

Ondanks een zorgvuldige voorbereiding en begeleiding zullen er altijd nog wel persoonlijke weerstanden leven bij individuen. Het is de kunst om deze weerstand te erkennen en een plaats te geven zonder dat ze het verloop van het proces en het klimaat aantasten. In de concrete verwerkingsuggesties geven we een aantal aanwijzingen hoe dit ingebouwd kan worden.

Goed je doelgroep kiezen en de aanpak die in deze doelgroep werkzaam kan zijn, is dus een fundamentele stap om tot een zinvolle verwerking te komen. Dit betekent ook dat je je doelgroep afhaalt waar hij (nog maar) staat en meeneemt tot waar hij kan komen. Dit goed inschatten bespaart zowel de begeleider als de deelnemers de nodige frustraties. Anderzijds moet je ook opletten je doelgroep niet te onderschatten. Misschien haalt die gewoonlijk zo dwarse en moeilijk groep plots veel meer uit de beeldtaal dan je vooraf had ingeschat.

We willen ook even stilstaan bij het 'kijken' en 'spreken vanuit dit kijken' als leerproces.

Een belangrijk inzicht hierbij is dat de pedagogiek en de methodiek van een beeldgesprek eerder maieutisch is dan hermeneutisch.

In de hermeneutische aanpak gaat men beelden omzetten in begrippen, gaat men vertalen. Men zet de taal van het beeld om in de taal van het begrip. Het beeld wordt '(dood)verklaard'. Het risico is hier zeer groot dat men het beeld gaat verbergen achter een muur van woorden en dat men slechts één lezing en benadering van het beeld open laat.

'Maieutisch' komt van het Griekse woord dat verwijst naar het geboorteprocés. Maieutiek is dan als de kunst van de vroedvrouw die de baby helpt geboren te worden. Men focust

hier op de openbare kracht van de beelden. Beelden openen de ogen voor de wonderlijke werkelijkheid van het leven. De beeldopvoeder scheidt in deze aanpak de ruimte voor die openbaring en geboorte. Er is ook niet één lezing of benadering van het beeld. De beeldopvoeder nodigt de toeschouwer uit na een eerste verwerkend beeldgesprek om in een tweede visie terug te keren naar de beelden. Zien wordt dan 'herzien'. De pedagogische weg van het leren zien wordt dan een weg zonder einde en laatste woord.

Tenslotte willen we nog even de aandacht trekken op het groepsvormende, groepsversterkende effect dat het samen leren kijken en verwerkend spreken kan hebben. Het delen van deze ervaring werkt verbindend. Het beluisteren van het anders invullen en begrijpen van de ander maakt de gevoeligheid voor en de acceptatie van het 'anders-zijn' (alteriteit) van de ander groter. Spontaan associeert men verschil vaker met conflict en discussie dan met wederzijds verrijking. In het samen spreken over en (creatief) verwerken van beelden kan dit verschil veel duidelijker een verrijking worden.

We hebben geprobeerd om een waaier aan verwerkingsmogelijkheden samen te brengen als inspiratiebron om met dit kunstwerk aan de slag te gaan. Wie dat wil kan daarin gaan grasduinen en de werkvormen die voor zijn doelgroep geschikt zijn en waardoor hij zich aangesproken voelt eruit pikken. De verschillende mogelijkheden kunnen ook naar eigen inzicht gecombineerd worden.

1. Een kunstwerk vraagt in de eerste plaats natuurlijk om een ruimte waarin het tot zijn recht kan komen. Enkele suggesties en beschouwingen hierover staan in de brochure '**presenteren en kijken**' of in de algemene brochure.
2. In dezelfde brochure wordt bij het deel **kijken** de werkvorm 'contemplatieve dialoog' beschreven waar het meditatieve 'kijken' en 'spreken vanuit dit kijken' centraal staat. Deze werkvorm doet wellicht het meeste recht aan de eigenheid van dit medium. Toch willen we ons hier niet toe beperken omdat lang niet elke doelgroep er rijp voor is en omdat er ook nog heel andere kansen zitten in het werken met dit medium.
3. Het onderdeel **leren** geeft mogelijkheden om meer thematisch te werken rond de opvoedingsdoelen van het opvoedingsproject die in het werk gesymboliseerd zijn. Het kunstwerk zal hier eerder aanleiding dan focus zijn van het leerproces.
4. Opnieuw nauwer aansluitend bij de eigenheid van dit medium worden in de brochure '**creatieve werkvormen**' suggesties aangeboden voor creatieve verwerkingsvormen.
5. Tenslotte bieden we in **vieren** een aantal reflecties aan om doorheen vieringen werk te maken van de implementatie van het opvoedingsproject.

We hopen deze mogelijkheden gaandeweg nog uit te breiden en ook jullie suggesties daarin te verwerken. Bij deze is dit ook een uitnodiging ons aanvullend materiaal toe te sturen en zo dit aanbod ter verrijken.

Leren/Vormingsmethodieken

Bedoeling

In dit onderdeel kiezen we voor een meer 'vormend' model. We focussen hierbij sterker op het inhoudelijke, met name het opvoedingsproject waarop dit werk gebaseerd is. Deze meer 'vormende' manier van werken hebben we uitgewerkt in twee stappen. Deze stappen kunnen afzonderlijk of in combinatie met elkaar gebruikt worden. Ze kunnen ook gecombineerd worden met de contemplatieve dialoog die je beschreven vindt in de rubriek 'kijken' (eerst het doek laten verkennen zonder een inhoudelijke duiding, dan pas de link leggen met het opvoedingsproject) en met werkvormen uit 'creëren' (na de inhoudelijke verkenning zelf creatief aan de slag gaan rond het opvoedingsproject).

Stap 1

Voorwaarden

- Deze werkvorm vraagt om een aangepaste ruimte en voldoende tijd.
- Waar mensen vrij voor deze werkvorm kunnen kiezen, zal je normaal gezien weinig weerstand ondervinden.
- Als je deze werkvorm oplegt moet je vooraf wel goed inschatten of de groep dit aankan en de spelregels voldoende kan respecteren.
- Als de groep groter is dan een tiental mensen is het beter hem op te splitsen in twee groepjes voor de mondelinge bespreking. Je hebt dan wel een tweede gespreksleider nodig (dit kan eventueel één van de deelnemers zijn).
- Deze werkvorm vraagt een zekere vertrouwdheid met het opvoedingsproject. Als deze vertrouwdheid er niet is kan men best op één of andere manier vooraf de inhoud van het opvoedingsproject laten verkennen.
- Zorg voor een voldoende veilig klimaat bij de deelnemers door hen goed te informeren over de inhoud en de methode en door afspraken te maken rond het spreken en luisteren. Geef aan dat niemand verplicht is een inbreng te doen maar dat men in elk geval de inbreng van anderen ten volle dient te respecteren. Spreek af dat niets in hun houding of reacties de sfeer van openheid en vertrouwen mag schaden.

Beschrijving

Eerste ronde

Het kunstwerk wordt op een centrale plaats opgehangen zodat ieder er rustig en gemakkelijk kan naar kijken. Eventueel geeft men aan iedere deelnemer ook een A4-afbeelding van het werk om het ook van dichtbij te kunnen bekijken.

De begeleider nodigt de deelnemers uit eerst enkele minuten in stilte te kijken en op zoek te gaan hoe ze in het kunstwerk het salesiaanse opvoedingsproject herkennen. Hij kan hen zelfs nog explicieter op weg zetten door te vermelden dat in het doek de 4 opvoedingsdoelen

(vrijheid, verantwoordelijkheid, verbondenheid en zingeving) weergegeven worden en hen de opdracht te geven te kijken op welke manier de kunstenaar dat uitgedrukt heeft en wat dit bij hen oproept. Er wordt aan de deelnemers gevraagd hun bevindingen te noteren.

We geven hieronder een reeks vragen die de deelnemers bij hun opdracht op weg kunnen zetten.

Vragen voor een meer algemene verkenning

- In dit werk heeft de kunstenaar het salesiaanse opvoedingsproject in beeld gebracht. Probeer te ontdekken hoe hij dat gedaan heeft.
- Er zitten een aantal symbolen in dit werk. Kan je ze associëren met het opvoedingsproject? Wat betekenen deze symbolen voor jou, wat roepen ze bij je op?
- Zie je nog andere linken in dit werk met het opvoedingsproject (kleuren, structuur en compositie, gebruikte techniek...)
- Hoe komt dit in beeld zetten van het opvoedingsproject bij jou over? Vind je het herkenbaar? Ontbreken er voor jou elementen in? Wat zou jij meer of minder in de verf willen zetten?

Voor een meer gerichte verkenning

- Om het salesiaanse opvoedingsproject in beeld te brengen is de kunstenaar in dit werk uitgegaan van de 4 opvoedingsdoelen: vrijheid, verantwoordelijkheid, verbondenheid, zingeving. Kan je deze 4 doelen in het werk terugvinden?
- Wat roepen de symbolen die de kunstenaar gebruikt om de doelen weer te geven bij jou op? Vind je ze herkenbaar? Zou je zelf een ander symbool willen gebruiken?
- Op welke manier verhouden de 4 uitgedrukte doelen zich op het doek? Welke betekenis zou jij hieraan geven?
- Welke andere beelden of betekenissen ontdek je naast de 4 opvoedingsdoelen in dit doek?
- Welke rol spelen volgens jou elementen als kleur, achtergrond, compositie, techniek in het doek?
- Wat valt jou persoonlijk het meest op in het doek?
- Mis je elementen uit het opvoedingsproject in het doek?

Na de stille tijd nodigt de gespreksleider de deelnemers uit om in gesprek te gaan met elkaar over de band tussen het opvoedingsproject en het kunstwerk. Men kan de opgegeven vragen als leidraad gebruiken bij dit gesprek. Voor meer beschrijvende elementen kan men de deelnemers uitnodigen elkaar aan te vullen om niet teveel in herhaling te vallen. Bij de meer persoonlijke vragen kan de gespreksleider ervoor zorgen dat alle deelnemers uitgenodigd worden hun inbreng te doen.

Tweede ronde

Indien er voldoende tijd is kan men in een tweede ronde de deelnemers vragen opnieuw even stil te worden en te noteren wat hen getroffen heeft in de eerste ronde. Na de stille tijd nodigt de begeleider ieder om beurt uit om dit in de groep te brengen. Deze ronde kan deze eerste stap op een boeiende en groepsvormende manier afronden.

Alternatief voor stap 1

Een meer methodische aanpak van het verkennen van dit doek met aandacht voor rationele én emotioneel-intuïtieve componenten vind je hieronder:

1. Spontane waarneming: Wat zie ik?
Stil aftasten en 'lezen' van het beeld. Spontane, ongecensureerde indrukken uiten. Doorheen het beeld wandelen, hier en daar blijven staan.
2. Analyse van de compositie: Hoe is het beeld opgebouwd?
Systematische waarnemen en benoemen van de compositie van het beeld: zijn vormen, krachtlijnen, kleuren, structuur, ritme. Zowel van de aparte delen als van het geheel. Bewust worden van de beeldordening. Volle concentratie naar buiten (naar het beeld) toe.
3. Innerlijke concentratie: Wat maakt het beeld in mij los?
Gevoelens en associaties. Op welke stemming mikt het beeld zelf? Waaraan herinnert het me? Trekt het me aan of stoot het me af? Concentratie op het innerlijke.
4. Analyse van de voorstelling: Wat betekent het beeld?
De thematiek van het beeld benoemen. Zijn betrekking op het opvoedingsproject of andere bronnen. De betekenis van de gebruikte symbolen. De levenservaringen (persoonlijke of gemeenschappelijke) die erin vervat zitten. De tijdgeest die erin weergegeven wordt.
5. Identificatie met het beeld: Wat bewerkt dit beeld in mij?
Zich in het beeld laten 'binnentrekken', het met je eigen geschiedenis verbinden. In welke symboliek herken ik mezelf? Hoe werkt dit beeld op mij in als toeschouwer? Welke uitdaging gaat er voor mij van uit? Roept het herkenning of irritatie op? Kan het mij veranderen? Geef ik me eraan over of verzet ik me ertegen? Ben ik ertegen opgewassen of overvraagt het me?

Dit schema hoeft niet noodzakelijk systematisch uitgevoerd te worden. Het gaat om een ideaalschema. De voorgestelde volgorde heeft een bepaalde bedoeling en logica maar is niet absoluut dwingend.

Het slagen van de eerste, derde en vijfde stap is niet door voorbereiding te garanderen. Deze stappen hangen vergaand af van de leeratmosfeer, het gunstige moment, het 'meegaan' van de deelnemers en hun spirituele gevoeligheid. De vijfde stap zal lang niet

altijd te realiseren zijn.

Stap twee en vier kunnen wel zorgvuldige gepland en voorbereid worden. Ze focussen op argumentatie en verwoording van wat in het kunstwerk uitgedrukt is.

Het stappenplan wisselt dus afstand en nabijheid, rationele analyse en intuïtief aanvoelen af in de vraagstelling en betracht een evenwichtige balans tussen deze twee polen.

Stap 2

Men kan na het verkennen van het doek op uiteenlopende manieren verder werken. Hieronder vind je een aantal fiches met werkvormen om de verkenning van het kunstwerk en de inhoud ervan uit te diepen en te verruimen.

Leren: brainstormen	
Doelstelling	Vrijuit laten associëren rond een thema uitgebeeld op het doek om het thema breed te verkennen.
Doelgroep	Vanaf 8 jaar.
Beschrijving	<ul style="list-style-type: none"> • Kies een bepaalde focus op het doek (bijvoorbeeld de open deur). • Schrijf of teken dit centraal op een grote flap. • Iedereen mag zijn spontane associaties bij dit thema op de flap noteren. • Nadien worden de associaties in groep overlopen en kan men ze eventueel thematisch groeperen. Men kan hier toelichting vragen aan elkaar maar er wordt geen oordeel of kritiek gegeven. Ieder mag vrij uitdrukken wat het begrip of het beeld oproept.

Leren: carrousel	
Doelstelling	<ul style="list-style-type: none"> • Werken met een reeks korte inter-individuele uitwisselingen over het opvoedingsproject in groep. • Op een vrij korte tijd een grote uitwisseling in de groep bewerken rond een specifiek thema uit het opvoedingsproject en op die manier het thema verkennen en de visie van verschillende groepsleden beluisteren.
Doelgroep	Vanaf 12 jaar. Deze techniek vraagt een zekere zelfdiscipline van de deelnemers, de begeleider volgt immers niet op of men zich aan het thema houdt bij de uitwisseling.
Beschrijving	<ul style="list-style-type: none"> • De begeleider kiest (alleen of in overleg met de groep een thema uit het opvoedingsproject). • De deelnemers worden in twee gelijke groepen verdeeld. • De groepen vormen twee concentrische cirkels (de ene groep vormt de binnencirkel, de andere groep de buitencirkel). • Ieder stelt zich op tegenover iemand van de andere cirkel (paren vormen). • De deelnemers worden uitgenodigd om gedurende een viertal minuten per twee van gedachten te wisselen over het gekozen thema. • Daarna nodigt de begeleider de deelnemers uit om door te schuiven naar rechts tot men voor een nieuwe partner staat. Er volgt opnieuw een uitwisseling per twee. Zo kan men een aantal keer doorschuiven.

Leren: cirkeldefinitie	
Doelstelling	<ul style="list-style-type: none"> • Techniek die het mogelijk maakt in groep tot een definitie van een begrip te komen dat op het doek uitgebeeld wordt. • Deze techniek maakt het mogelijk zich bewust te worden van de complexiteit van een begrip en de diverse mogelijke interpretaties ervan. Het leert te reflecteren over de betekenis die een begrip voor jezelf en de groep heeft en een symbolische taal te hanteren om het begrip te benoemen.
Doelgroep	Vanaf 14 jaar.
Beschrijving	<ul style="list-style-type: none"> • Hou eerst een brainstorm over het gekozen begrip uit het doek (vb. vrijheid). • Elke deelnemer kiest nu de twee woorden uit het resultaat van de brainstorm die voor hem/haar het best de essentie van het gekozen begrip weergeeft en noteert ze. • De resultaten worden samen gelegd en de 6 woorden die het meest gekozen zijn worden weerhouden. • De woorden worden nu in groep ingedeeld in 3 paren van 2 woorden. Eerst het belangrijkste woord en het woord dat daar het beste bij past en aansluit en zo verder tot men drie paren heeft: 1-2, 3-4, 5-6. • Noteer de woorden op een blad volgens onderstaand schema: <div style="text-align: center; margin: 10px 0;"> </div> • Uitgaande van dit schema stelt men een definitie op van het begrip waarbij men de termen in de volgorde van de cirkel (tegenwijzerzin dus 1-3-5-2-4-6 integreert).
	<ul style="list-style-type: none"> • Men kan verschillende groepjes apart tot een definitie laten komen en deze dan met elkaar confronteren. Eventueel kan daaruit nog een gemeenschappelijke definitie worden samengesteld

Leren: ganzenspel	
Doelstelling	In een spelvorm het opvoedingsproject (of aspecten ervan) verkennen en bespreken.
Doelgroep	Als men het spel zelf opbouwt: vanaf 16 jaar. met een vooraf klaargemaakt spel: vanaf 12 jaar.
Beschrijving	<ul style="list-style-type: none"> • Men kan op 2 manieren te werk gaan, ofwel laat men de groep spelen met een vooraf gemaakt spel, ofwel laat men de deelnemers zelf hun ganzenbord ontwerpen.
	<ul style="list-style-type: none"> • Het thema wordt vooraf afgebakend. • Als de deelnemers zelf het spel ontwerpen worden ze ingedeeld in groepjes van 5 à 6 personen. Elk groepje krijgt het nodige materiaal en volgende instructies: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Teken een ganzenbord van 28 vakjes (vormgeving is vrij) ▶ Maak 4 reeksen van 7 opdrachten en verbind elke opdracht met een vakje ($4 \times 7 = 28!$) ▶ De eerste reeks: stellingen over het gekozen thema. Wie op zo'n vakje terecht komt krijgt een kaartje met één van de stellingen, geeft zijn mening hierover (akkoord/niet akkoord) en verantwoordt deze mening. ▶ De tweede reeks: vragen die peilen naar persoonlijke ervaringen rond het gekozen thema (bijvoorbeeld als het centrale thema 'verantwoordelijkheid' is, vragen naar een verantwoordelijkheid waar men fier op is of die men liever niet zou hebben). ▶ De derde reeks: inleefsituaties waarop men moet reageren. (bijvoorbeeld bij thema 'verantwoordelijkheid': de leerlingenraad van een school vraagt inspraak in het examenrooster). ▶ De vierde reeks: ludieke praktische opdrachten in verband met het gekozen thema. ▶ Maak ook de spelregels op voor het spelen. • De deelnemers kunnen hun eigen spel spelen maar ook ruilen met een andere groep zodat ze elkaars spel spelen.

Leren: genummerde uitwisseling	
Doelstelling	<ul style="list-style-type: none"> • Individuele reflectie en groeps gesprekken over het opvoedingsproject. • Op een vrij korte tijd de individuele reflectie stimuleren en een grote uitwisseling in de groep bewerken rond het opvoedingsproject.
Doelgroep	Vanaf 16 jaar.

Beschrijving	<ul style="list-style-type: none"> • De begeleider legt aan de groep een onderwerp uit het opvoedingsproject voor ter bespreking. • Eerst krijgt men een zestal minuten om in stilte en individueel zijn gedachten rond het thema op papier te zetten. • Nadien wordt de groep ingedeeld in groepjes van 6 (of 5). • In de groepjes worden de individuele reflecties met elkaar uitgewisseld en besproken. • De deelnemers nummeren zichzelf na deze uitwisseling van 1 tot 6 (of 5).
	<ul style="list-style-type: none"> • Er worden nu nieuwe groepjes gevormd waarbij de deelnemers met hetzelfde nummer gaan samen zitten (bijvoorbeeld de nummers 1 van elk groepje vormen samen een nieuw groepje). • Ieder op beurt brengt in de nieuwe groep verslag uit van wat in eerste groep tijdens de uitwisseling besproken is. Op die manier krijgt men in elk groepje een totaalbeeld van wat in de verschillende groepjes aan bod geweest is.

Leren: schrijfronde	
Doelstelling	<ul style="list-style-type: none"> • Schrijfronde over een thema uit het opvoedingsproject. • Via het schrijven eigen ideeën, meningen, vragen over het gekozen thema kenbaar maken aan de groep. Schriftelijk kunnen reageren op de meningen en vragen van anderen uit de groep.
Doelgroep	Vanaf 14 jaar.
Beschrijving	<ul style="list-style-type: none"> • Aan een schrijfronde kunnen maximum een achttal mensen deelnemen. Is de groep groter dan kan men beter opsplitsen. Men voorziet best ook voldoende tijd (45 min. à 1 uur). • De gespreksleider geeft het thema voor de schrijfronde aan. Ieder schrijft zijn eigen bedenkingen, meningen en vragen over dit thema op een blad papier. • Daarna geeft men dit blad door aan zijn linkerbuur. • Deze leest het blad en schrijft er zijn bedenkingen, vragen en reacties bij. Het blad wordt verder doorgegeven tot het terug bij het beginpunt is.

Leren: stellingenspel	
Doelstelling	<ul style="list-style-type: none"> • Stellingenspel rond een thema uit het opvoedingsproject. • Mensen aanzetten zich een mening te vormen over een bepaald onderwerp van het opvoedingsproject, deze mening te verantwoorden en ze te toetsen aan de mening van anderen. • Vrijuit laten associëren rond een thema uitgebeeld op het doek om het thema breed te verkennen.

Doelgroep	Vanaf 14 jaar.
Beschrijving	<ul style="list-style-type: none"> • Elke deelnemer krijgt een blad waarop een vijftal stellingen staan rond het gekozen thema. • Naast de stelling is er ruimte voorzien om een score te geven aan de stelling van 1 tot 5 waarbij: <ul style="list-style-type: none"> 1 = niet akkoord 2 = eerder niet akkoord 3 = ik weet het niet 4 = eerder akkoord 5 = akkoord • Onder elke stelling is ook ruimte voorzien om de gegeven score te verantwoorden. • De deelnemers krijgen een 15-tal minuten de tijd om individueel en in stilte te scoren op de stellingen en hun score ook schriftelijk te verantwoorden.
	<ul style="list-style-type: none"> • Nadien worden de stellingen één voor één besproken. • De begeleider vraagt daarbij de scores op en geeft eerst het woord aan mensen met uitgesproken en tegengestelde scores. • De begeleider waakt er wel over dat alle deelnemers uitgenodigd worden hun score en de verantwoording ervan te verwoorden.

Leren: tien geboden	
Doelstelling	Prioriteiten kunnen leggen in het realiseren van een bepaald aspect van het opvoedingsproject.
Doelgroep	Een werkvorm die vooral aangewezen is voor mensen met een opvoedende functie.
Beschrijving	<ul style="list-style-type: none"> • Er wordt een bepaald aspect van het opvoedingsproject gekozen dat men wil realiseren (bijvoorbeeld: jongeren opvoeden tot vrijheid, assistentie, teamwerk).
	<ul style="list-style-type: none"> • Men kan ook kiezen voor een concreet thema dat men in de lijn van het opvoedingsproject wil aanpakken (bijvoorbeeld: contacten met de ouders, begeleiden van jongeren bij activiteiten buiten de organisatie, inrichting van gebouwen en lokalen...). • Iedere deelnemer schrijft op een blad zijn 10 geboden op over het betreffende thema (10 elementen die men fundamenteel en belangrijk vindt om het beoogde te bereiken). • De groep wordt ingedeeld in kleinere groepen (5 tot 6 personen). • In elk groepje worden de bladen met ieders 10 geboden doorgegeven. Men noteert zijn bemerkingen en vragen. • Als iedereen alle bladen gelezen heeft begint het gesprek om uiteindelijk te resulteren in een prioriteitenlijst van het groepje. • Het resultaat wordt op een slide of een flap genoteerd en in een plenum gepresenteerd aan de hele groep.

Leren: van abstract naar concreet	
Doelstelling	<ul style="list-style-type: none"> • Werken vanuit een invulrooster. Dynamische methode om reflecties over een bepaald aspect van het opvoedingsproject met anderen te delen. • Via concrete elementen een eerder abstract begrip verkennen en met anderen bespreken.
Doelgroep	Vanaf 12 jaar.
Beschrijving	<ul style="list-style-type: none"> • Ieder krijgt een tiental minuten om de vragen op het invulrooster te beantwoorden. • In kleine groepjes (vijf à zes mensen) stelt men zijn rooster aan elkaar voor. Er wordt geluisterd zonder commentaar te geven. • Nadien is er de kans om vragen te stellen aan elkaar en het gesprek verder open te trekken.
Invulrooster	<p>Als 'Vrijheid' een ... (zie rooster) was, dan zou het voor mij ... zijn.</p> <pre> graph TD V((Vrijheid)) --- F[Een feest] V --- K[Een kleur] V --- O[Een ontmoeting] V --- M[Een muzieksstuk] V --- L[Een landschap] V --- H[Een herinnering] V --- S[Een symbool] V --- E[Een stukje evangelie] </pre>

Leren: vraagstaartje	
Doelstelling	Met elkaar op een veilige manier in gesprek gaan over een thema uit het opvoedingsproject.
Doelgroep	Vanaf 14 jaar. De vragen dienen aangepast te zijn aan de doelgroep.
Beschrijving	<ul style="list-style-type: none"> • Men voorziet verschillende sets van kaartjes met vragen over het gekozen thema. Zorg voor 'open' vragen, d.w.z. vragen die niet zomaar met ja of nee te beantwoorden zijn. • De groep wordt ingedeeld in groepjes van 4 à 5 personen. Elk groepje krijgt een set kaartjes met vragen.

	<ul style="list-style-type: none"> • Elke deelnemer trekt drie vragen uit de set en leest ze. • Twee van de kaartjes worden teruggelegd. Elk om beurt lezen de deelnemers de vraag voor die ze gekozen hebben en formuleren een persoonlijk antwoord op deze vraag. De anderen mogen inpikken en reageren. Door slechts één van de kaartjes te kiezen, hebben de deelnemers de kans om gedeeltelijk zelf te bepalen waar ze over in gesprek willen gaan wat een grotere veiligheid garandeert. • Als de groep nog door wil gaan na de eerste ronde en er nog voldoende tijd is dan kan men opnieuw kaartjes trekken (deze keer 2) en er opnieuw ééntje uitkiezen om te bespreken. • Bij Don Bosco Vorming & Animatie zijn vragensets beschikbaar voor opvoeders rond de opvoedingsstijlen (rationaliteit, emotionaliteit, communicatieve stijl, evangelisch bewogen stijl). Je kan ze opvragen via email: vormingenanimatie@donbosco.be
--	--

Leren: wat zou jij doen?	
Doelstelling	<ul style="list-style-type: none"> • Toetsen van eigen gedrag en reacties aan het opvoedingsproject. • Meer zicht krijgen op de eigen houding in een bepaalde situatie. Deze houding tegen de achtergrond van het opvoedingsproject plaatsen. In deze dialoog met het opvoedingsproject een stimulans vinden om de eigen houding te behouden of bij te sturen.
Doelgroep	Mensen met een opvoedende verantwoordelijkheid.
Beschrijving	<ul style="list-style-type: none"> • Ieder noteert kort een situatie die hij zelf beleefde en waarin hij als opvoeder niet goed wist wat te doen of hoe te reageren. • De situaties worden door de gespreksleider kort samengevat. • De groep kiest één van de situaties uit. (Men kan als gespreksleider deze fase overslaan en zelf een situatie aan de groep voorleggen om tijd te winnen. Het is wel belangrijk dat het om een voor de deelnemers herkenbare en realistische situatie gaat). • In een eerste fase noteert ieder in stilte voor zichzelf hoe hij met deze situatie zou omgaan. • Nadien wordt de groep opgesplitst en wisselt men uit in groepjes van 5 tot 8 personen. De begeleider zorgt voor een heterogene samenstelling van elk groepje. • Men probeert in elk groepje tot een consensus te komen hoe men de situatie het best kan aanpakken en gebruikt hierbij uitdrukkelijk het opvoedingsproject als referentiekader. Het resultaat wordt genoteerd (als er verschillende meningen blijven bestaan noteert men dit ook). • In plenum worden de resultaten met de grote groep gedeeld en besproken.